

Чланак примљен 25. априла 2023.

Чланак прихваћен 31. маја 2023.

ЗОРИЦА ПРЕМАТЕ*

**dr Tijana Popović Mladjenović, dr Ivana Petković Lozo, dr Ivana Miladinović Prica (ur.),
*Difrakcije kompozitorskog, muzičko-teorijskog, pedagoškog i društveno-kulturnog stvaranja /
Berislava Popović Diffractions of Berislav Popovic`s Compositional, Music-Theoretical,
Pedagogical, Social and Cultural Creation, Beograd, Univerzitet umetnosti, Fakultet
muzičke umetnosti, Katedra za muzikologiju; Muzikološko društvo Srbije, 2022, 678 str.
ISBN 978-86-81340-54-7; ISMN 979-0-802022-26-3***

Колективна монографија *Дифракције композиторског, музичко-теоријског, педагошког, друштвеног и културног стварања* настала је као збир излагања на научном скупу истог назива који се, од 30. новембра до 2. децембра 2021. године, одржао у Београду, а поводом 90 година од рођења и 20 година од смрти проф. Поповића, уз још неколико радова о његовом делу и деловању који су, као референтни, одабрани из музиколошке периодике протеклих деценија. Може се рећи да је тиме створена богата и *дифракцијски* усмерена (по гледиштима и аналитичким и чињеничним донетима) колективна монографија из пера неколицине страних, као и домаћих угледних музиколога, композитора, музичких теоретичара, етномузиколога, физичара и историчара. Монографија је опремљена и DVD издањем на коме је снимак концерта са делима Берислава Поповића уприличен у оквиру научног скупа и назван *Sempre e con tutta la forza*, као и документарни филм *Берислав Поповић – Животни контрапункт* посвећен успоменама које су евоцирали његови бројни бивши сарадници и студенти.

Монографија је практично и прегледно организована у две ‘књиге’ које су симетрично постављене у оквиру истог тома. Верзија на српском језику, која садржи више радова па се стога и наметнула као важнија, има укупно 410 страна, а верзија на енглеском (са преводима већине релевантних студија, као и са четири рада написана само на енглеском) има 268 страна. Издање је, осим великог броја нотних примера, опремљено и релевантним црно-белим и колор фотографијама.

Берислав Поповић (1931–2002) био је „једна од најзначајнијих музичких личности новије српске историје, посвећени стваралац, угледни професор, музички теоретичар оригиналног рукописа и један од маркантних носилаца музичког живота средина у којима је деловао.” (стр. 9).

---

* Ауторкина контакт адреса: premate@gmail.com

Готово сви аутори су реферирали управо на изузетну, ерудитску, ‘ренесансну’ личност Берислава Поповића, потом на реч *дифракције*, која је из наслова ауторове композиције за оркестар назначена у метафорички назив научног скупа и монографије, а преваходно у централну осу његовог свеукупног композиторско-поетичког, ликовног и теоријско-естетичког стварања, па и друштвеног деловања. Такође, аутори студија су сложни и у констатацији да су компоновање, сликање, теоријска и филозофска мисао Поповића била лица исте оригиналне креативне суштине и међусобно се подржавала, преливала, развијала и објављивала свету кроз музику, слику или фотографију, као и кроз јединствену теоријско-аналитичку експертску студију, једно од свега неколико кардиналних остварења наше теоријско-естетичко-филозофске мисли о музици, *Музичка форма или смисао у музици*.

Монографија је подељена на колико поглавља у складу са преовлађујућом тематиком/пољем деловања. Прво од њих (*„Дифракције композиторског стварања”*) је посвећено композицијама Берислава Поповића и, осим студије Мирјане Веселиновић-Хофман преузете из часописа *Звук* (*„Дифракције... скица за музичку поетику Берислава Поповића”*, 1986, што је на неки начин и послужило као репер многим ауторима који су овде разматрали Поповићева дела), садржи изврсне, веома сложене студије, аналитичко-естетички фундиране пре свега у музичком, али и у ликовном и теоријском Поповићевом стваралаштву. Оно се сагледава као ‘дифракцијски сноп јединствених, синхронизованих и интерферентних мисаоно-енергетских струјања и поља’, а из пера музиколошкиња Неде Несторовић (*„Континуум струјања бојених поља: Дифракције звучно-визуелног уметничког идентитета Берислава Поповића”*); Милице Лазаревић (*„Интерферирање композиторског и музичко-теоријског мишљења Берислава Поповића”*); Иване Петковић Лозо (*À la recherche du temps vécu... универзум музичког и ликовног простор-времена: Medium tempus и Аутопортрет Берислава Поповића”*); Марије Симоновић (*„Интерференције између стваралачких поетика Берислава Поповића и Гастона Башлара”*) и Иване Миладиновић Прице (*„Игра означитеља у Игри сенке Берислава Поповића”*). Ово поглавље затворио је рад једног од највернијих настављача и преводилаца Поповићеве теоријске поетике, аналитике и педагогије, Милоша Заткалика (*„Берислав Поповић: Балада о изгубљеном тоналитету”*), прештампан из часописа *Нови Звук* (2007).

Следи поглавље (*„Дифракције музичко-теоријског стварања”*) посвећено Поповићевом теоријском, па и естетичком и филозофском капиталном остварењу *Музичка форма или смисао у музици* (Београд, 1998). Започиње приказима преузетим из музиколошких часописа тог доба, а из пера Срђана Хофмана (*„Берислав Поповић, Музичка форма или смисао у музици”*, 1999) и Зорице Премате (*„Музичка форма – енергетски модел у времену”*, 1999), а наставља оригиналним приказом музичке форме из визуре савремене физике композиторовог сина Марка Поповића (*„Казивање музичке форме или смисла у музици језиком модерне физике”*). Следи компаративно-аналитички поглед Немање Совтића (*„Тезе о музичком дискурсу – фукоовски поглед на теоријско-*

аналитичку мисао Берислава Поповића”), оглед из пера Поповићеве верне сараднице и настављачице педагошке и аналитичке поетике, Анице Сабо („Концепт феномена *музички ток* у теоријским написима Берислава Поповића”), као и успешно окушавање Поповићеве теорије у етномузиколошкој науци из пера Мирјане Закић („Аспекти детерминисања ‘структурног тежишта’ / ‘морфолошке доминанте’ у етномузикологији”).

Монографија се наставља поглављем које се бави Поповићевим јавним радом: „*Дифракције* друштвено-културног и академско-институционалног ангажмана”. Ту читамо студију његовог унука, историчара Димитрија Млађеновића и његовог колеге Александра Пушкаша („Берислав Поповић у културном, друштвеном и политичком контексту свог времена”), а следе радови Валентине Радоман (између осталог и изврстан критички увид у прошлост и садашњост прославе *Светског дана музике* у Србији, „Композитор Берислав Поповић као председник Организационог одбора за манифестацију *Европска година музике, 1985*”), Иване Медић („*Конструктивни мотор музике: Берислав Поповић и трибина Музика данас / Музичка модерна* Трећег програма Радио-Београда”), као и вредан (прештампани) аналитички текст Драгане Стојановић-Новичић посвећен и многим (другим) ауторовим написима („Писана реч Берислава Поповића – интелектуално уметнички кредо”, 2006—2007).

Поглавље „*Дифракције* педагошког стварања” садржи два драгоцене увида у педагошку праксу и етику рада са студентима: „Из педагошке праксе Берислава Поповића: архивски извори о настави музичких облика и музичких стилова на Факултету музичке уметности у Београду” и „Педагошки рад Берислава Поповића”, заједничко истраживање Поповићевих академских колегиница Анице Сабо, Ане Стефановић, Иване Вуксановић, Иване Илић и Соње Маринковић.

Сећања савременика, подељена између поглавља посвећеног друштвено-културном и академско-педагошком раду Поповића, смештена су на њиховим завршецима/крајевима као „*Дифракције* императивног програма ‘моћи’ и ‘морати’“ (сећања Петра Баргама, Марије Корен-Бергамо, Николе Рацкова, Милоја Николића и Дубравке Јовичић) и као „*Дифракције* ‘школског човека’” (сећања Ане Котевске, Иване Стефановић и Снежане Николајевић).

Завршни одељак ове обимне монографије је окупио и неке додатне радове и својим насловом их и класификује: „*Дифракције* пре *Дифракција* – родни град ране младости и далека српска (пред)историја разматрања музичке форме”. У њему је драгоцене истраживање Милана Милојковића „Берислав Поповић и музички живот у Зајечару након Другог светског рата“, а потом и рад Иване Перковић „О сагледавањима музичке форме у (дигитализованој) српској периодици ‘другог деветнаестог века’”.

Монографију завршавају кратка биографија Берислава Поповића, као и биографије аутора прилога. Штета је да није направљен и попис (додуше невеликог броја) Поповићевих композиција са најважнијим подацима о години настанка и извођачком саставу, као ни библиографија о аутору / библиографија аутора, мада се све то, уз мало више напора, може пронаћи у оквиру објављених студија.

Верзија на енглеском језику, осим превода скоро свих студија изложених у главним поглављима ове колективне монографије, садржи и четири текста објављена искључиво на енглеском: „The Contribution of the Scientific Work of Berislav Popovic to Understanding the Deep Connection between Music and Psyche: Meta-Analysis of Music and Libidinal Flow” Наде О’Брајен (повезивање аналитичке психологије К. Г. Јунга и Поповићеве аналитике музичког тока); „Form or Meaning. Form and Meaning. Form as Meaning: Reflections on *Music Form or Meaning in Music* by Berislav Popović” Милоша Заткалика (пост-Хусерловски поглед на идеје из дела *Музичка форма и значење у музици*); „Music Form as Resistance: Some Reflexions about the Precompositional Budgets” Федерика Екхарта (смисао музичког материјала у преткомпозиционом поступку), као и студија „Frédéric Chopin’s *Preludes* op. 28 as a Cycle. Berislav Popović’s Deliberations on the Phenomenon of Directionality of Complex Music-Formal Entities” коју су заједнички написале Тијана Поповић-Млађеновић и Ивана Пртковић-Лозо (примена Поповићеве аналитике на Шопенов циклус *Прелида* оп. 28).

За живота Берислав Поповић није скретао много пажње на своје креативно ангажовање. Усрдно се бавио педагогијом као један од омиљених професора на Факултету музичке уметности и био поуздани и поштени друштвени делатник који је више подржавао стваралаштво својих колега него што се бавио промоцијом сопственог. Ношен властитим интересовањима и професионалном судбином, постепено је компоновање заменио истраживањем кардиналних проблема музичке теорије те засновао јединствен интердисциплинарни систем анализе и разумевања музике и света изложен у обимној студији *Музичка форма или смисао у музици*. Требало је да прође доста времена па да се његова музика нађе поново, како на концертном подијуму, тако и у аналитичком видном пољу савремене музикологије. Сада, уз пуну свест и о његовом сликарском делу, а поготово о аналитичком универзуму, ‘јер ништа није изоловано и све је уклопљено у још шири систем’, настаје озбиљан и научно фундиран опус српске музикологије у коме Берислав Поповић почиње да добија своје заслужено место.